

LETTROMETRIE

EEN ANTHOLOGIE VAN 3.427 LITERAIRE TEKSTEN SINDS HOMERUS TOT 2012

MET 1.697 NEDERLANDSE, VLAAMSE EN FRIESE LITERAIRE TEKSTEN

JEAN PIERRE VAN ROSSEM

2013

VOORWOORD

Hij wist dat ik ermee bezig was, had al een paar keer gebeld hoever ik ermee stond. En telkens beloofde ik hem te zullen bellen van zodra ik ermee klaar was. Ik was het moreel aan hem verplicht, want in 1999 was hij bereid om mij in de gevangenis te komen opzoeken.¹ Om zeven uur 's morgens. Moest hij gewoon aanschuiven tussen al diegenen die de goegemeente *crapuul* noemt: al die radeloze vrouwen en kinderen, vaders en moeders van diegenen die een strafrechter terecht of onterecht naar de vergeetkerkers van onze nette samenleving had gestuurd. O neen, hij was er niet te beroerd voor. Dus schoof hij aan. En deed hij waarvoor hij gekomen was: de tekst van mijn laatste roman *De dag van de nachtschade* naar buiten te smokkelen om die mijn uitgever te bezorgen. Het verbaasde mij hoe handig hij het dikke pak papier onder zijn winterjas schoof. Zonder om te kijken naar de bewakers. Zonder een morzel zenuwachtigheid. Zelfbewust zoals hij was.

De laatste keer dat hij mij belde was in 2005. Of ik er al zicht op had. Of ik alle gegevens, verspreid over tientallen diskettes en nog meer USB sticks al verzameld had. Neen, ik had niet. Nog niet. Hij wist dat ik ermee bezig was. Toen al meer dan dertig jaar. Dat ik met behulp van semiotiek en van deconstructie à la Derrida, een methode had gevonden om van literaire teksten te meten hoe innoverend ze waren. Om dat uit te drukken in een cijfer tussen 0 en 100. We noemden het *lettrometrie*. Ik schrijf "we" omdat ik niet eens meer weet of de term van hem kwam, van mij, of van ons allebei. En nu, nu het eindelijk klaar is, nu wou ik dat ik hem kon bellen, fier als een gieter, dat ik hem kon zeggen: "Hugo, man, je staat werkelijk tussen de aller grootsten uit de wereldliteratuur. Je hebt zelfs Dante, Boccaccio, Shakespeare en Goethe met jouw roman *De verwondering* achter jou gelaten. Je staat op acht van de 3.427." En nu ik hem wil bellen, nu is hij er niet. Niet meer. Nooit meer. Nooit zal hij geweten hebben hoe groot als schrijver hij wel was. Dat doet me pijn. Echt pijn. Een beetje hetzelfde soort pijn die je voelt als je geliefde je verlaten heeft. Had ik veel eerder moeten zijn begonnen mijn duizenden en duizenden cijfertjes te

---

¹ Ik ben inderdaad veroordeeld geweest tot vijf jaar gevangenis voor financieel en frauduleus gesjoemel, maar wist bij mijn aanhouding dat ik er slechts achttien maand voor zou zitten. Op 9 november 2004 heeft het Hof van de Rechten van de Mens in Straatsburg het hele proces onwettig verklaard. Niet dat ik niets had mispeuterd – je verzamelt geen 831 miljoen dollar op je rekening zonder te foefelen – maar wat ik deed was héél klein bier in vergelijking met wat een waslijst van nimmer veroordeelde bankiers deed waardoor in 2007-2008 de financiële crisis losbarstte. En verder nog een geruststelling: van de 831 miljoen dollar, van mijn driedeksyacht van 55 meter, van mijn twee Falcon 900 vliegtuigen, van mijn collectie Ferrari's, van mijn collectie impressionistische schilderijen, van mijn acht kastelen, van mijn F1 team Onyx: niets heb ik ervan overgehouden. Ik heb niet eens nog een auto. Maar ben nu wel gelukkig geworden, wat met het vele geld niet het geval was.

verzamelen. Want met dat verzamelen ben ik pas drie jaar geleden begonnen. Toen ik een exemplaar van *The Norton Anthology of English Literature* kocht. Een achtste druk al. Eén van de tien miljoen verkochte exemplaren. En mij meteen blauw ergerde aan het weinig aantal vrouwen dat tussen de gecanoniseerde auteurs stond. Mij ook blauw ergerde hoe schrijvers van prutsteksten de hemel werden ingeprezen. Schrijvers van literaire werken waarvan ik wist dat ze niet eens de 50 % haalden.

Nooit voorheen was het mijn bedoeling geweest de resultaten van mijn onderzoek publiek te maken. Want ik deed het enkel voor mezelf en voor een paar vrienden, nimmer met de bedoeling het te publiceren. Maar als W.W. Norton & Company van uit New York tien miljoen lezers voor de gek hielden, dan moest ik wel reageren, dan moest ik het wel publiek maken. Drieënveertig jaar ben ik ermee bezig geweest om 3.407 literaire teksten te decoderen en te deconstrueren. Om er onderzoek mee te doen. Bijvoorbeeld of er iets van waar is dat Vlamingen minder goed schrijven dan Nederlanders; of het waar is dat Ieren zoveel beter schrijven dan de rest van de wereld; of er iets van waar is dat vrouwen slechter schrijven dan mannen; welke de grote cesuren in de wereldliteratuur zijn van de Oudheid tot nu; hoe de literatuur van de Lage Landen een hoogtepunt bereikte tijdens de Gouden Eeuw om daarna weer helemaal te verschrompelen; hoe de letteren van de Lage Landen – inclusief de Friese letteren – een fantastische inhaalbeweging hebben gemaakt tussen 1670 en nu. Allemaal dingen die ik enkel voor mezelf wilde weten. En die ik nu, als reactie tegen W.W. Norton & Company – niet zonder schroom – publiek wil maken.

Onderussen blijf ik me afvragen hoe Hugo zou hebben gereageerd indien ik het had kunnen vertellen. Hij zou allicht alleen iets hebben gegromd. Zoals die avond dat ik met hem en Pjieroo Roobjee “op de lappe ging”. Toen gromde hij enkel maar als ik hem zei dat hij minstens in de top-100 van de letteren thuishoorde. Dat het top-10 zou zijn geworden, wist ik toen nog niet. En nu ik het weet heeft hij er niets meer aan. Maar inwendig fier zou hij onder het gegrom zeker zijn geweest.

INHOUDSTAFEL

HOOFDSTUK 1: SEMIOTIEK EN SEMANTIEK ALS MEETCRITERIUM	1
1. Literaire geschiedschrijving en de dood van de schrijver	1
2. Over de literariteit van een tekst	4
2.1. De graad van taalinformatie van een tekst	4
2.1.1. Iconiciteit	4
2.1.2. Indexicaliteit	6
2.1.3. Symboliciteit	7
2.1.4. Intertekstualiteit	8
2.2. De graad van wereldvisie van een tekst	13
2.3. De graad van entropie van een tekst	17
2.3.1. Code van misverstane redundantie	19
2.3.2. De hermeneutische code	20
2.4. De graad van openheid van een tekst	21
2.4.1. Open woordcodes	23
2.4.2. Open tekstcodes	23
 HOOFDSTUK 2: BASISBEGINSELEN VAN DE LETTROMETRIE	 25
1. De enorme vooruitgang van de literatuurwetenschap 1967-1973	25
2. Meting van de graad van literariteit van een willekeurige tekst	26
3. Een eenvoudig cijfervoorbeeld	28
4. Samenstelling van mijn 'Wereldbibliotheek Oude Letteren'	30
4.1. Teksten van de Griekse Oudheid	31
4.2. Teksten van de Romeinse Oudheid	35
4.3. Teksten uit de Middeleeuwen	37
4.4. Teksten uit de Renaissance en de Barok	40
4.5. Teksten uit Classicisme, Verlichting en Preromantiek	50
4.5.1. Het Classicisme	50
4.5.2. La querelle entre les Anciens et les Modernes	51
4.5.3. Wat zijn 'moderne letteren' ?	52
4.5.4. Is de literatuur van de Verlichting al modern ?	54
4.5.5. Is literatuur van het Rococo al modern?	55
4.5.6. Is literatuur van de Engelstalige Preromantiek al modern?	57
 HOOFDSTUK 3: LETTROMETRIE VOOR LITERAIRE GESCHIEDSCHRIJVING	 67
1. Lettrometrie en literaire geschiedschrijving	67
2. Het basisprobleem van de menswetenschap	69
3. Lettrometrie als metataal bij afbakening van periodecodes	77
4. Over de soorten literaire geschiedschrijving	79
4.1. Preromantische geschiedschrijving	79
4.2. Romantische geschiedschrijving	79
4.3. Positivistische geschiedschrijving	80
4.4. Pragmatische geschiedschrijving	82
4.5. Geistesgeschichtliche geschiedschrijving	84
4.6. Neopositivistische tekstinterpretatieve 'geschiedschrijving'	88
4.7. Smaaksociologische literaire geschiedschrijving	90
4.8. (Post)structuralistische literaire geschiedschrijving	92
5. Over literaire dynamica	95
5.1. Simplistische verklaring van de literaire dynamica	95
5.2. Over de duur van periodecodes en falende literaire kritiek	96

HOOFDSTUK 4: LETTROMETRIE IN DE PRAKTIJK	100
1. Lettrometrie en informatica	100
2. Het probleem met de vertaalde teksten	101
3. Problemen van temporocentrisme en ethnocentrisme	102
4. Het validiteitsvraagstuk	103
5. Lettrometrie en waardeoordelen	104
6. Overzichtsresultaten van lettrometrie in de praktijk	106
6.1. Alle resultaten voor de 'oude letteren' van vóór 1771	106
6.2. De 500 meest innoverende teksten uit de wereldliteratuur (750 BC – 2013)	124
HOOFDSTUK 5: LETTROMETRIE PER PERIODECODE (1771-2013)	136
1. Literair en economisch verval in de Lage Landen na 1670	136
2. Gedecodeerde en gedeconstrueerde teksten 1771-2012 per decade	144
Sturm und Drang 1771-1800 (periodecode #1)	144
Romantiek 1801-1840 (periodecode #2)	146
Realisme 1841-1870 (periodecode #3)	148
Naturalisme 1871-1890 (periodecode #4)	150
Estheticisme 1891-1910 (periodecode #5)	152
Vooroorlogs Modernisme 1911-1940 (periodecode #6.1)	154
Naoorlogs Modernisme 1941-1970 (periodecode #6.2)	160
Postmodernisme 1971-2012 (periodecode #7)	166
3. Grafisch voorgestelde literatuurgeschiedenis	178
HOOFDSTUK 6: LETTROMETRIE EN SIGNIFICANTIETESTEN	180
1. Opsporen van cesuren via 99 % Student-significantietesten	180
1.1. Cesuren in de wereldliteratuur	181
1.2. Cesuren in de letteren van Nederland	185
a. poëzie	185
b. proza	187
c. drama	190
1.3. Cesuren in de Vlaamse letteren	192
a. poëzie	194
b. proza	194
c. drama	197
1.4. Cesuren in de Friese letteren	198
2. Bestaan er inferieure en superieure periodecodes	209
3. Literariteit en 'gender difference'	210
3.1. Van waar twee golven van damesproza in Nederland tussen 1885 en 1940?	211
3.2. De eerste golf Nederlandse damesproza en de feministes (1885-1910)	213
3.3. De tweede golf damesproza in Nederland (1911-1940)	217
3.4. Schrijven vrouwen dan minder goed dan mannen?	222
a. situatie in de Lage Landen	222
b. situatie in de wereldliteratuur	225
4. Lettrometrie als arbiter: Nobelprijzen, Ieren, Vlamingen, Friezen	227
a. Nobelprijs	227
b. Ieren	229
c. Vlamingen	230
d. Friezen	232

e. algemeen	233
HOOFDSTUK 7: LETTROMETRISCHE MODELLEN	234
1. Kan men de toekomstige evolutie van de letteren voorspellen?	234
2. Lettrometrisch model van het Postmodernisme in de Lage Landen	238
LIJST VAN DE GERAADPLEEGDE WERKEN	247

LIJST VAN DE TABELLEN

Tabel 1: Teksten van de Griekse Oudheid weerhouden in mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren'	33
Tabel 2: Teksten van de Romeinse Griekse Oudheid weerhouden in mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren'	35
Tabel 3: Middeleeuwse teksten weerhouden in mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren'	39
Tabel 4: Teksten van Renaissance en Barok weerhouden in mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren'	44
Tabel 5: Teksten van Classicisme, Verlichting, Rococo en Preromantiek weerhouden in mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren'	61
Tabel 6: Innovatieprobabiliteiten van de geselecteerde teksten voor mijn 'Wereldbibliotheek van de Oude Letteren' (± 750 BC-1771)	109
Tabel 7: De 500 meest innoverende teksten uit de wereldliteratuur	126
Tabel 8: De 300 meest innoverende teksten van de Lage Landen uit 1.697 teksten	136
Tabel 9: Betrokkenheid van de niet-Duitse Staten bij de zeven internationale oorlogen uit de periode 1618-1783	142
Tabel 10: Aantal gedecodeerde en gedeconstrueerde literaire teksten per literatuurgebied en per decade	143
Tabel 11: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1771-1800 Sturm und Drang (periodecode #1)	144
Tabel 12: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1801-1840 Romantiek (periodecode #2)	146
Tabel 13: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1841-1870 Realisme (periodecode #3)	148
Tabel 14: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1871-1890 Naturalisme (periodecode #4)	150
Tabel 15: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1891-1910 Estheticisme (periodecode #5)	152
Tabel 16: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1911-1940 Vooorlogs Modernisme (periodecode #6.1)	154
Tabel 17: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1941-1970 Naroors Modernisme (periodecode #6.1)	160

Tabel 18: Evolutie van de literaturen per periodecode en per decade, periode 1971-2012 Postmodernisme (periodecode #7)	166
Tabel 19: Opsporing van cesuren in de wereldliteratuur met Students 99% t-test (1771-2012)	181
Tabel 20: : Betrokkenheid van de Duitse Staten bij de zeven internationale oorlogen uit de periode 1618-1783	183
Tabel 21: Opsporing van cesuren in de letteren van Nederland met Students 99% t-test (1771-2012)	185
Tabel 22: Opsporing van cesuren in de Vlaamse letteren met Students 99% t-test (1771-2012)	192
Tabel 23: Opsporing van cesuren in de Friese letteren met Students 99% t-test (1771-2012)	198
Tabel 24: De 50 meest innoverende teksten van de Friese letteren	208
Tabel 25: Opsporing van superieure en inferieure periodecodes in de wereldliteratuur met Students 95 % significantietest (periode 750 BC-2012)	209
Tabel 26: Literaire teksten in Nederland na de opkomst van het feminisme tijdens de eerste golf van het damesproza (1885-1910)	217
Tabel 27: 95 % Significantietest of het damesproza van 1885-1910 geleid heeft tot een verhoging van de literariteit	217
Tabel 28: De 50 meest innoverende vrouwelijke teksten van 80 van de Lage Landen tijdens golf 2 van damesproza in Nederland (1911-1940)	221
Tabel 29: 95 % Significantietest of de dames van de top-300 van de Lage Landen beter of slechter schrijven dan de heren uit de top-300	223
Tabel 30: Meest innoverende damesteksten van de Lage Landen die het doorsnee niveau van de wereldliteratuur halen	224
Tabel 31: 95 % Significantietest of in de Lage Landen dames met een IPRO >50 slechter schrijven dan heren met een IPRO >50	225
Tabel 32: 95 % Significantietest of in de wereld dames met een IPRO >80 slechter schrijven dan heren met een IPRO >80	226
Tabel 33: De meest innoverende literaire teksten met een IPRO >80 geschreven door vrouwen (51 teksten tussen 600 BC en nu)	226
Tabel 34: 99.90 % Significantietest of winnzzrs van de Nobelprijs literatuur slechter schrijven dan niet-winnaars	227

Tabel 35: IPRO van 118 literaire teksten geschreven door winnaars van de Nobelprijs voor literatuur sinds 1901	228
Tabel 36: De 118 meest innoverende literaire teksten van auteurs die nooit de Nobelprijs voor Literatuur wonnen	231

LIJST VAN DE GRAFIEKEN

Grafiek 1: Innovatieprobabiliteit van de literaturen (750 BC-1771)	106
Grafiek 2: Innovatieprobabiliteit van de Nederlandse letteren vergeleken met de wereldliteratuur tijdens de Gouden Eeuw (1581-1680)	107
Grafiek 3: Innoverend karakter van de literaturen (750 BC-2012)	178
Grafiek 4: Innoverend karakter van de literaturen (1771-2012)	179